

De Zuid-Afrikaanse Oorlog (1899-1902) en het sociaal darwinisme
Een onderzoek naar de mate waarin sociaal darwinistisch gedachtegoed een rol speelde in het legitimeren van het Britse handelen ten tijde van de Zuid-Afrikaanse Oorlog (1899-1902)

Naam	Julia de Groot
Studentnummer	4153421
Soort scriptie	BA-Scriptie Geschiedenis
Cursus	2016-2017 2 Ges-Bachelor Eindwerkstuk (GE3V14054)
Datum van inleveren	20 maart 2017
Docent	prof. dr. Jacco Pekelder
Aantal woorden	9382 woorden

Inhoudsopgave

Inleiding	Pagina 3 t/m 9
Hoofdstuk 1 – Context & Theoretisch kader	Pagina 10 t/m 15
Hoofdstuk 2 – Het conflict vóór 5 juni 1900	Pagina 16 t/m 20
Hoofdstuk 3 – Het conflict ná 5 juni 1900	Pagina 21 t/m 25
Hoofdstuk 4 – Sociaal-cultureel en cultureel kapitaal	Pagina 26 t/m 30
Conclusie	Pagina 31 t/m 32
Literatuurlijst	Pagina 33 t/m 36
Samenvatting	Pagina 37
Bijlage I	Pagina 38
Plagiaatverklaring	Geen paginanummering

De Zuid-Afrikaanse Oorlog (1899-1902) en het sociaal darwinisme¹

Een onderzoek naar de mate waarin sociaal darwinistisch gedachtegoed een rol speelde in het legitimeren van het Britse handelen ten tijde van de Zuid-Afrikaanse Oorlog (1899-1902)

Because “IN HISTORY, as in all serious matters, no achievement is final ... [so] every new generation must rewrite history in its own way; every new historian, not content with giving new answers to old questions, must revise the questions themselves; and – since historical thought is a river into which none can step twice – even a single historian, working at a single subject for a certain length of time, finds when he tries to reopen an old question that the question has changed.”²

- R. G. Collingwood

De oorlog die tussen 1899 en 1902 in Zuid-Afrika werd uitgevochten is bekend onder vele namen. Het was een conflict tussen enerzijds de Britten, oftewel Groot-Brittannië, en anderzijds de Boeren, oftewel de Zuid-Afrikaansche Republiek, informeel bekend als Transvaal, en Oranje Vrijstaat. Voor de Britten heet dit ‘The Second Anglo-Boer War’, om onderscheid te kunnen maken met ‘The First Anglo-Boer War’, een conflict tussen dezelfde partijen dat woedde tussen 1880 en 1881 en waarbij de Britten het onderspit moesten delven. De Boeren, of huidige Afrikaners, noemen deze oorlog meestal ‘die Engelse oorlog’ of ‘die Tweede Vryheidsoorlog’. Deze benamingen geven niet alleen weer wie de hoofdrolspelers waren in dit conflict, ze refereren eveneens aan de belangrijke rol die deze oorlog speelde in de ontwikkeling van Afrikaans nationalisme.³ Wat deze benamingen echter niet weergeven is de invloed die deze oorlog had op de bevolking van toenmalig Zuid-Afrika. Anders dan tijdens het conflict van 1880-1881, werd nu niet alleen het hele Zuid-Afrikaanse grondgebied

¹ Het is lastig, zo niet onmogelijk vast te stellen hoe de term sociaal darwinisme werkelijk geschreven zou moeten worden (sociaal darwinisme, sociaal-darwinisme, sociaaldarwinisme). Op basis van de onderstaande website heb ik gekozen deze term gedurende dit onderzoek als twee losse woorden te gebruiken: <http://www.woorden.org/foute-spelling/15>.

² Greg Cuthbertson, Albert Grundlingh en Mary-Lynn Suttie (red.), *Writing a Wider War. Rethinking Gender, Race, and Identity in the South African War, 1899-1902* (Athens (Verenigde Staten) 2002) 287.

³ Iain R. Smith, *The Origins of the South African War, 1899-1902* (Londen 1996) 6.

benut (denk hierbij aan Transvaal, Oranje Vrijstaat, Natal, de Kaapkolonie, etc.), maar werd ook de meerderheid van de bevolking betrokken bij de oorlog.⁴ Met deze reden heb ik in navolging van Peter Warwick (historicus), en zijn boek *Black People and the South African War 1899-1902* (1983), besloten het conflict aan te duiden met de term ‘de Zuid-Afrikaanse Oorlog’.⁵

Vanaf de jaren tachtig is er veel onderzoek gedaan naar de rol die de zwarte bevolking en de vrouwelijke bevolking speelden in de oorlog van 1899-1902. De hierboven al eerder genoemde historicus Warwick is daar een voorbeeld van. Met zijn boek *Black People and the South African War 1899-1902* (1983) wil hij de misverstanden betreffende de zijdelingse betrokkenheid van de zwarte Afrikaanse bevolking rechtzetten: zij waren geen toeschouwers, maar vier miljoen direct betrokkenen, die een stem verdienen.⁶ Een ander voorbeeld van deze tendens is het boek *The Concentration Camps of the Anglo-Boer War. A Social History* (2013) van historicus Elizabeth van Heyningen. In dit boek geeft zij een beeld van de omstandigheden in de concentratiekampen van de Zuid-Afrikaanse Oorlog, waarbij voornamelijk door de ogen van vrouwen wordt vastgesteld hoe het leven in zo’n kamp was. Met onderzoeken als deze is duidelijk geworden dat hoewel de origine van het conflict lag in de machtsstrijd tussen de twee bovengenoemde strijdende blanke partijen, de benaming ‘A white men’s war’⁷, toentertijd aangebracht door de strijdende partijen, niet langer van toepassing kan zijn.⁸

Nu is het toch juist deze aanname van ‘A white men’s war’ waar ik naar wil kijken. Deze positionering van de oorlog en het onderzoek dat in de afgelopen jaren is gedaan naar de rol van de zwarte bevolking tijdens de oorlog, heeft één ding ontegenzeggelijk aan het licht gebracht: de Boeren identificeerden zich op geen enkele manier met de zwarte bevolking waar zij dag in, dag uit mee doorbrachten. Volgens de Boeren waren zwarte mensen, of zoals zij ze noemden ‘Kaffers’, er enkel om te dienen.⁹ Een gevolg van dit superioriteitsgevoel was dat de zwarte bevolking binnen de twee Boerenrepublieken, Transvaal en Oranje Vrijstaat, geen rechten genoten en eerder werden behandeld als slaven dan als mensen. De Boeren

⁴ Smith, *The Origins of the South African War*, 8.

⁵ Martin Bossenbroek, *De Boerenoorlog* (Amsterdam 2012) 16.

⁶ Peter Warwick, *Black People and the South African War, 1899-1902* (Cambridge 1983) xi.

⁷ Bossenbroek, *De Boerenoorlog*, 242.

⁸ Smith, *The Origins of the South African War*, 8.

⁹ Bossenbroek, *De Boerenoorlog*, 351.

zagen zichzelf als een blanke bevolking en directe afstammelingen van de Nederlandse ‘voortrekkers’ uit de zeventiende eeuw, een civilisatie van hetzelfde niveau als Groot-Brittannië.¹⁰

Een ander gegeven dat met kop en schouders overal boven uit steekt is het feit dat de Britten hier niet zo over dachten. Zij zagen de Boeren als ‘[...] seventeenth-century frontiersmen, a medieval racial oligarchy, primitive stock-breeders, or sluggish nomads whose parasitic lifestyle was retarding free economic expansion.’¹¹ Een ander aspect van de Boeren dat de Britten tegenstond was hun houding ten opzichte van de zwarte bevolking in Zuid-Afrika. Onder invloed van verlichtingsidealen en vanuit een liberaal oogpunt streden de Britten voor politieke rechten voor de zwarte bevolking en de Uitlanders¹². In de praktijk kwam hier niet altijd wat van terecht

Het is juist hier dat een interessante niche lijkt te zijn ontstaan. Hoewel de Boeren blank waren en zichzelf zagen als Europeanen in Afrika, vonden de Britten de Boeren maar een achtergesteld volk dat met harde hand de moderne tijd moest aanvaarden.¹³ Ondanks dit verschil in perceptie bestond er de stilzwijgende afspraak ‘A white man’s war’ en een ‘gentleman’s war’¹⁴ te voeren.¹⁵ Hierbij was het uit den boze zwarte troepen tegen de witte tegenstander in te zetten of gebruik te maken van guerilla-, oftewel achterbakse tactieken. Na 5 juni 1900 lijken deze stilzwijgende afspraken aan beide zijden te worden genegeerd, om de

¹⁰ Ibidem, 58.

¹¹ Bill Nasson, *The War for South Africa. The Anglo-Boer War 1899-1902* (Kaapstad 2010) 37-38.

¹² Definitie Uitlander: Foreigner, *especially*: a British resident in the former republics of the Transvaal and Orange Free State. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Uitlander>.

¹³ Bossenbroek, *De Boerenoorlog*, 351.

¹⁴ Bij gebrek aan een duidelijke definitie van deze term in de gebruikte literatuur en woordenboeken als *The Oxford Dictionary* biedt Wikipedia uitkomst. Naar mijn idee is deze definitie accuraat en compleet: ‘an informal and legally non-binding agreement between two or more parties. It is typically oral, though it may be written, or simply understood as part of an unspoken agreement by convention or through mutually beneficial etiquette. The essence of a gentlemen’s agreement is that it relies upon the honor of the parties for its fulfillment, rather than being in any way enforceable.’ https://en.wikipedia.org/wiki/Gentlemen%27s_agreement.

¹⁵ Bossenbroek, *De Boerenoorlog*, 352.

oorlog koste wat het kost te winnen: de Boeren gaan grootschalig gebruik maken van guerrillatactieken, en de Britten gaan over op systematische ontruiming van het door de Boeren geterroriseerde gebied.

Het is nu juist deze ambivalente positie van de Britten die vragen oproept. Tot nu toe lag de focus binnen de literatuur betreffende de Zuid-Afrikaanse Oorlog en de positie die de Britten hierin innemen voornamelijk op imperialistisch vlak, waarbij door de historicus I. R. Smith bijvoorbeeld wordt gesproken over ‘this extraordinary outburst of European empire-building’.¹⁶ Historicus Keith Wilson ziet het zelfs als ‘in many ways the climax of the age of high imperialism’.¹⁷ Modern imperialisme is een sleutelbegrip voor de negentiende en de twintigste eeuw. Het is een begrip dat een grotere wereldomvattende strijd aangeeft.¹⁸ Zo werd ook de oorlog van 1899-1902 beïnvloed door imperialisme: de Boeren wilden zich niet onderwerpen en zochten hulp in Europa, waarmee de strijd zich uitbreidde richting het Europese continent. De oorlog kan, zoals de historicus Martin Bossenbroek aangeeft, gezien worden als een atypische climax van het Brits imperialisme, aangezien de strijd in dit onderdeel van de *Scramble for Africa* (1880-1914) niet ging tussen blanken en zwarten, maar tussen blanken en blanken.¹⁹

Sociaal darwinisme, een in die tijd zeer aanwezig gedachtegoed, wordt in sommige werken aangestipt, maar nooit wordt dit verder onderzocht of uiteengezet. Kijkende naar de positie van de Engelsen binnen deze oorlog en de geweldsspiraal waarin het conflict terecht lijkt te komen na 5 juni 1900, lijkt het mij nu juist interessant deze zaken vanuit sociaal darwinistisch perspectief te benaderen.²⁰ Hierbij zou mijn hoofdvraag zijn: In hoeverre speelt sociaal darwinistisch gedachtegoed een rol in de legitimering van het Britse handelen in Zuid-Afrika tijdens de Zuid-Afrikaanse Oorlog (1899-1902)?

In het eerste hoofdstuk zal de context van het conflict kort worden weergegeven, aan de hand van de relatie tussen Groot-Brittannië en Transvaal. Hier zal ook aan bod komen welk belang het heeft onderscheid te maken tussen vóór 5 juni 1900 en ná 5 juni 1900. Verder

¹⁶ Smith, *The Origins of the South African War*, 405.

¹⁷ Keith Wilson, *The International Impact of the Boer War* (Chesham 2001) 1.

¹⁸ H. L. Wesseling, *Verdeel en Heers. De Deling van Afrika, 1880-1914* (Amsterdam 1991) 2.

¹⁹ Bossenbroek, *De Boerenoorlog*, 20.

²⁰ Vincent Kuitenbrouwer, *War of Words. Dutch Pro-Boer Propaganda and the South African War (1899-1902)* (Amsterdam 2012) 219.

zal een theoretisch kader worden geïmplementeerd betreffende de definiëring van de termen imperialistisch en sociaal darwinistisch. Aan de hand van deze definities zullen de primaire bronnen die in hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3 aan bod komen worden geanalyseerd.

In het tweede hoofdstuk zal worden gekeken naar de manier waarop het Britse handelen in Zuid-Afrika werd gelegitimeerd vóór 5 juni 1900, waarbij de verwachting is dat imperialistisch gedachtegoed in deze periode een grotere rol speelt dan het sociaal darwinistisch gedachtegoed. Dit zal worden gedaan door te kijken naar Britse artikelen waarin volgens hen ‘verraderlijke’ daden van de Boeren worden besproken en reacties daar op. Deze verraderlijke daden worden bepaald aan de hand van bestaande regels betreffende oorlogsvoering tussen twee beschaafde machten, die in dit hoofdstuk kort aan bod zullen komen. In de Britse reacties op deze verraderlijke daden is het mogelijk een legitimering te vinden vanuit een bepaald gedachtegoed.

In het derde hoofdstuk zal gekeken worden naar de manier waarop het Britse handelen in Zuid-Afrika werd gelegitimeerd ná 5 juni 1900, waarbij juist verwacht wordt dat het sociaal darwinistisch gedachtegoed in de legitimering van de Britse daden een grotere rol speelt dan het imperialistisch gedachtegoed. In hoofdstuk 3 zal eenzelfde methode worden toegepast om dit te onderzoeken als in hoofdstuk 2.

In het vierde, en laatste, hoofdstuk zullen de bevindingen uit het tweede en het derde hoofdstuk met elkaar vergeleken worden, waarbij duidelijk zal worden of er werkelijk sprake is van een verschil in legitimering tussen de twee afgebakende periodes en of dit mogelijke verschil daadwerkelijk ligt in een meer imperialistische legitimering voor de vroegere periode, en een meer sociaal darwinistische legitimering in de latere periode.

Zoals hierboven al kort aan bod komt zal dit onderzoek gebaseerd worden op secundair en primair bronmateriaal. Het secundaire bronmateriaal is voornamelijk noodzakelijk voor het schetsen van een context en een historiografie, en het definiëren van de termen imperialisme en sociaal darwinisme. Het primair bronmateriaal zal worden gebruikt om te kijken in hoeverre sociaal darwinistisch gedachtegoed een manier van legitimeren vormde voor het Britse handelen tijdens de Zuid-Afrikaanse Oorlog. Het primair bronmateriaal dat met dit doel bekeken en gebruikt zal worden bestaat uit Britse kranten. Om er zeker van te zijn dat een algemeen beeld wordt weergegeven is het van groot belang om in de keuze van de kranten de gehele Britse samenleving te representeren. De bronnen die

gebruikt zullen worden komen uit *The Manchester Guardian* (centrum-links, anti-oorlog), *The Observer* (centrum-links, anti-oorlog) en *The Daily Mail* (conservatief, pro-oorlog)²¹.

Er zijn verschillende redenen dat de keuze voor Britse kranten voor de hand lag. Allereerst is deze vorm van bronmateriaal nog niet systematisch gebruikt in andere onderzoeken, waarmee ook dit aspect van het onderzoek vernieuwing zal brengen. Ten tweede is dit bronmateriaal in hoge mate gedigitaliseerd, wat de toegankelijkheid ten goede komt. Als laatste is een krant een goede opiniepeiler. Kranten bezaten een breed bereik en wisten de meningen van mensen te vormen of reacties uit te lokken, of zoals David Nash, historicus, schreef:

[...] the development and startling impact of more popular forms of journalism that were a product of the 1880s. The newspapers and periodicals of this era could for the first time, genuinely claim to be molders as much as conveyors of opinion. As such, many were to hold them responsible for the glorification of imperial expansion and its development as a narrative with widespread popular appeal.²²

De methode van dit onderzoek is een discoursanalyse, waarbij wordt gekeken naar een bepaald discours. Dit houdt in dat er wordt gekeken naar de manier waarop een bepaalde groep door middel van taal een werkelijkheid construeert. In dit geval betreft deze groep de Engelse media ten tijde van de Zuid-Afrikaanse Oorlog (1899-1902), waarbij deze media symbool staat voor het algemeen Engels gedachtegoed betreffende sociaal darwinisme. Binnen de Britse kranten die worden behandeld zal gekeken worden naar artikelen waarin verslag wordt gedaan van acties van de Boeren die door de Britten als verraderlijk werden beschouwd en de reacties op deze ‘verraderlijke’ daden. Dit zal worden gedaan door te zoeken naar artikelen met de termen ‘boer war’ en ‘treacherous’ in de tijdsperiode 1 augustus 1899 tot 1 augustus 1902. Door deze reacties in kaart te brengen kan gekeken worden naar de manier waarop mogelijke repercussies werden gelegitimeerd. Zoals in het citaat aan het begin

²¹ John Tosh, *The Pursuit of History. Aims, methods and new directions in the study of modern history* (Harlow 1984⁵) 254.

²² Greg Cuthbertson, Albert Grundlingh en Mary-Lynn Suttie (red.), *Writing a Wider War. Rethinking Gender, Race, and Identity in the South African War, 1899-1902* (Athens (Verenigde Staten) 2002) 268.

van dit hoofdstuk al werd aangegeven is elk onderzoek een klein deel van een groter geheel.
Zo ook dit onderzoek.

Hoofdstuk 1 – Context & Theoretisch kader

Voor verder in te gaan op de mogelijke rol die sociaal darwinistisch gedachtegoed heeft gespeeld in de Zuid-Afrikaanse Oorlog van 1899-1902, is het noodzakelijk enige context te bieden betreffende dit conflict. Hierin zal duidelijk worden hoe de eerdere relatie tussen Transvaal en Groot-Brittannië kan worden getypeerd. Ook zal gekeken worden naar het verloop van het conflict, waarbij duidelijk wordt welk belang de in de introductie reeds aan bod gekomen scheidslijn van 5 juni 1900 heeft.

Context

Voor specifiek in te gaan op de geschiedenis van de Zuid-Afrikaansche Republiek is het van belang een kort overzicht te geven van het Zuid-Afrika van 1899. Zuidelijk Afrika werd bevolkt door verschillende groepen. In eerste instantie werd dit gebied geregeerd door Afrikaanse stammen. Hier voegen zich onder invloed van ontdekkingsreizen en het opbouwen van een imperium twee Europese mogendheden bij: de Hollanders, later Afrikaners genoemd, en de Britten. Deze groepen leven in relatieve vrede naast elkaar tot de Europese mogendheden beginnen in te zien hoeveel rijkdommen Afrika te bieden heeft.²³ Gebieden worden steeds verder afgebakend, met als gevolg dat er minder ruimte overblijft voor de inheemse Afrikaanse bevolking. Deze periode heet ook wel de *Scramble for Africa*.²⁴ De Britten vestigen zich in de Kaapkolonie en Nataal, plus Bechuanaland als Brits protectoraat. De Hollanders vestigen zich in Oranje Vrijstaat en de Zuid-Afrikaansche Republiek. (zie bijlage I)

Transvaal heeft een turbulente geschiedenis. In relatie tot dit onderzoek begon het allemaal toen Afrikaanse boeren, ‘Voortrekkers’ genoemd, en directe afstammelingen van eerdere Nederlandse migranten, wegtrokken uit de Kaapkolonie, om zich aan Brits gezag te onttrekken. Na de zwarte inheemse bevolking te hebben verjaagd, wisten de Boeren zich in 1837 te vestigen op het gebied tussen de rivieren de Vaal en de Limpopo. Ondanks onenigheden onder de leiders van de Boeren, wisten ze zich als een geheel te presenteren, wat

²³ St. John’s College, University of Cambridge, ‘The Scramble for Africa’ (versie 2014), https://www.joh.cam.ac.uk/library/library_exhibitions/schoolresources/exploration/scramble_for_africa/ (1 maart 2017).

²⁴ Thomas Pakenhan, *The Scramble for Africa 1876-1912* (Londen 1992) xv.

in 1852 resulteerde in de Conventie van Zandrivier, waarbij de Britten de onafhankelijkheid van de Boeren erkenden.²⁵ Met de Britse annexatie van Transvaal in 1877 werd dit verdrag echter verbroken. Deze annexatie leidde in 1880 tot de doorgaans zo genoemde Eerste Boerenoorlog die tot 1881 duurde, en die verrassend genoeg werd gewonnen door de Boeren, met als hoogtepunt de slag bij Majuba. Met de Conventie van Londen op 27 februari 1884 werd de volledige onafhankelijkheid van Transvaal wederom erkend. Een belangrijk detail is de politieke alliantie die Transvaal sloot met buurrepubliek Oranje Vrijstaat: werd één van twee bedreigd en/of aangevallen dan zou de ander altijd te hulp schieten. Op deze manier raakte Oranje Vrijstaat betrokken bij de Zuid-Afrikaanse Oorlog.

Zoals blijkt uit de vorige alinea was de relatie tussen Transvaal en het Britse rijk uiterst precair. De directe aanleiding van het tweede grote conflict tussen deze staten lijkt nog altijd moeilijk vast te stellen, hoewel duidelijk is dat beide partijen vonden dat zij het conflict in werden gelokt.²⁶ I. R. Smith zag verschillende oorzaken: allereerst was het voor de Britten een manier om de al jarenlang bestaande rivaliteit tussen de Britten en de Boeren betreffende de macht in Transvaal in hun voordeel te beslechten, ten tweede zou het de eenwording van Zuid-Afrika ten goede komen en als laatste was het een mooie kans om de Britse macht in Zuid-Afrika te versterken.²⁷ Bill Nasson, historicus, sluit zich hier grotendeels bij aan: dit was een oorlog die werd gestart omdat winst of verlies enkel nog behaald leken te kunnen worden door middel van vechten.²⁸

Concluderend uit het oordeel van de hierboven genoemde historici lijkt het een combinatie te zijn geweest van verschillende factoren, waarbij de wortels van dit conflict veel dieper zaten.²⁹

De Zuid-Afrikaanse oorlog kan ingedeeld worden in twee fases: de eerste van vóór 5 juni 1900 en de tweede van ná 5 juni 1900. De eerste fase wordt getypeerd door open veldslagen, waarbij de Britten na enige verliezen de Boeren leken te kunnen verdrijven. Transvaal en Oranje Vrijstaat werden geannexeerd en de Britten verwachtten elk moment een verzoek tot vredesonderhandelingen van de Boeren, maar tegen alle verwachtingen in vochten

²⁵ Encyclopedia Britannica, 'Transvaal' (versie 20 maart 2008), <https://www.britannica.com/place/Transvaal> (10 januari 2017).

²⁶ Nasson, *The War for South Africa*, 36-37.

²⁷ Smith, *The Origins of the South African War*, 1.

²⁸ Nasson, *The War for South Africa*, 35.

²⁹ Smith, *The Origins of the South African War*, 390.

de Boeren door. Vanaf dit moment, 5 juni 1900, beginnen de Boeren een oorlog met guerrillatactieken, waarbij het er om draait de vijand te verrassen. De Britten, gefrustreerd door de standvastigheid van de Boeren, beginnen het land systematisch uit te kammen, waarbij huizen, noch dieren, noch mensen worden gespaard. In de meeste gevallen worden huizen platgebrand, dieren meegenomen en vrouwen en kinderen weggestuurd richting hun mannen. Al snel blijkt dat de Boeren helemaal geen middelen hebben om hun vrouwen en kinderen te onderhouden. Vanaf dit moment gaan de Britten over tot het systematisch opsluiten van vrouwen en kinderen in concentratiekampen. Het conflict kwam in een geweldsspiraal terecht, waarbij toenmalig minister van Buitenlandse Zaken en verantwoordelijke over de koloniën, Joseph Chamberlain in augustus 1901 zelfs aangaf dat er nooit een stilzwijgende afspraak over ‘*A white man’s war*’ was geweest, waarmee de Boeren een andere status leek te worden toebedeeld: blank, maar het niet langer waard volledig zo behandeld te worden.³⁰

Theoretisch kader

Zoals in de inleiding al aan bod kwam is het noodzakelijk een theoretisch kader te bieden, waarmee een verdere analyse in goede banen kan worden geleid. In dit geval behoeven de termen ‘imperialisme’ en ‘sociaal darwinisme’ definiëring, om de analyse van de krantenartikelen, zoals die in hoofdstuk twee en drie aan bod zullen komen, mogelijk te maken.

Het definiëren van de term ‘imperialisme’ is makkelijker gezegd dan gedaan. Vele historici hebben gebruik gemaakt van deze term, maar laten hierbij een definitie achterwege, zoals Bernard Porter zegt in zijn boek *The Absent-Minded Imperialists. Empire, Society and Culture in Britain* (2004), in de vooronderstelling ‘[...] that there is no need to. ‘Imperialism’ is taken as a ‘given’.’³¹ In een eerder boek van Porter’s hand, *The Lion’s Share. A Short History of British Imperialism, 1850-1970* (1975) sluit Porter zich naadloos aan bij de bovengenoemde veronderstelling.³² Hij zegt dat hij in zijn boek gebruik maakt van ‘grote’

³⁰ Bossenbroek, *De Boerenoorlog*, 503.

³¹ Bernard Porter, *The Absent-Minded Imperialists. Empire, Society, and Culture in Britain* (New York 2004) 8.

³² Bernard Porter, *The Lion’s Share. A Short History of British Imperialism, 1850-1970* (New York 1975) 12.

termen, waarbij hij de term ‘imperialisme’ zal inzetten naar de gebruikelijke definitie. In *The Absent-Minded Imperialists* noemt Porter het definiëren van de term ‘imperialisme’ een kwalijke zaak, met de simpele reden dat het woord over de jaren zoveel verschillende betekenissen heeft gedragen dat elke gekozen definitie ontoereikend zal blijken. In de semantische geschiedenis van het woord imperialisme die volgt, geeft hij aan dat de term imperialisme zoals het in de negentiende eeuw werd gebruikt zoveel betekende als ‘a national policy of overseas territorial conquest and annexation.’³³

In zijn boek *Political Ideologies. An Introduction* (2014) geeft Andrew Heywood aan dat de term imperialisme gedefinieerd kan worden als ‘The extension of control by one country over another, whether by overt political means or through economic domination’.³⁴ Dit is een zeer duidelijke, doch brede definiëring die hij vervolgens verder toelicht door aan te geven dat het imperialisme van de negentiende eeuw verschilde van andere vormen van koloniale uitbreiding: het negentiende-eeuws imperialisme werd gesteund en gestuwd door nationalistische tendensen, waarbij ‘an empire’ en koloniale overwinningen werden beschouwd als nationale prestige.³⁵

De Britse historicus John M. MacKenzie geeft in zijn boek *Propaganda and Empire. The Manipulation of British Public Opinion, 1880-1960* (1984) aan dat het woord imperialisme over de tijd verschillende betekenissen heeft gedragen voor verschillende mensen.³⁶ Als gevolg hiervan kiest hij ervoor geen afgebakende definiëring van imperialisme te geven. In plaats hiervan geeft hij een opsomming van zaken die, onder invloed van intellectuele, nationale en wereldwijde omstandigheden, in het Victoriaanse tijdperk (1837-1901) een ideologisch cluster opleverde.³⁷ Zaken die hier onder vallen zijn: hernieuwde interesse in militarisme, het identificeren van nationale helden en raciale ideeën die geassocieerd kunnen worden met sociaal darwinisme.³⁸

Over de jaren heeft de term imperialisme tal van verschillende betekenissen gedragen, die naar gelang het doel van de schrijver werden aangepast. Voor dit onderzoek is het echter

³³ Porter, *The Absent-Minded Imperialists*, 8.

³⁴ Andrew Heywood, *Political Ideologies. An Introduction* (Londen 1992⁵) 188.

³⁵ Heywood, *Political Ideologies*, 188.

³⁶ John M. MacKenzie, *Propaganda and Empire. The Manipulation of British Public Opinion, 1880-1960* (Manchester 1984) 1.

³⁷ MacKenzie, *Propaganda and Empire*, 2.

³⁸ *Ibidem*, 2.

van belang een werkbare definitie van imperialisme voor ogen te houden. Wanneer bovengenoemde definities en factoren met elkaar vergeleken en gecombineerd worden kan daar een handbare definitie van de term imperialisme uit voort komen.

Een nationaal beleid waarbij een land controle verkrijgt over een ander land op gebied van politiek en economie. Deze controle kon verkregen worden door middel van annexatie en verovering ('formal imperialism'³⁹), waarbij het hieruit voortkomende rijk ('empire') symbool staat voor het nationale prestige en trots van het moederland.

Aan de hand van deze definiëring zal het primaire bronmateriaal in hoofdstuk 2 en 3 worden behandeld.

Het sociaal darwinisme wordt, zoals de term al zegt, geassocieerd met de bioloog Charles Darwin (1809-1882). Zeer kort is het sociaal darwinisme een theorie waarbij gesteld wordt dat personen, groeperingen en rassen ook onderhevig zijn aan de regels van natuurlijke selectie zoals Darwin die zag bij dieren en planten. Dientengevolge zouden zwakkere personen, rassen of groeperingen uitsterven, terwijl zij die zich wisten aan te passen juist zouden floreren en heersen over de zwakkeren, wat ook wel wordt aangeduid met de door Herbert Spencer bedachte term 'survival of the fittest'.⁴⁰ Deze theorie was zeer populair en invloedrijk gedurende de negentiende en de twintigste eeuw, waarbij werd aangenomen dat sociale verschillen op basis van wetenschappelijke of niet-wetenschappelijke raciale afwijkingen er nou eenmaal bij hoorden.⁴¹

Wanneer deze term wordt toegepast op de maatschappij zou een constante strijd om te overleven leiden tot een voortdurende verbetering van de samenleving zelf. Hierbij werd deze samenleving gezien als een organisme dat kon ontwikkelen en evolueren.⁴² Deze aannames ondersteunden de ideeën van een minimaal staatsingrijpen op economisch gebied en

³⁹ Stephen Howe, *Empire: A Very Short Introduction* (New York 2002) 24.

⁴⁰ Encyclopedia Britannica, 'Social Darwinism' (versie 11 december 2014), <https://www.britannica.com/topic/social-Darwinism> (22 januari 2017).

⁴¹ Elazar Barkan, *The Retreat Of Scientific Racism. Changing concepts of race in Britain and the United States between the world wars* (Cambridge 1992) xi.

⁴² Encyclopedia Britannica, 'Social Darwinism' (versie 11 december 2014), <https://www.britannica.com/topic/social-Darwinism> (22 januari 2017).

individuele ongelijkheid en klassenstrijd op sociaal gebied. Op internationaal gebied was het sociaal darwinisme een legitimering voor imperialistisch, kolonialistisch en racistisch beleid, waarbij Westerse volkeren als cultureel en biologisch superieur werden beschouwd.

Nu duidelijk is wat het sociaal darwinisme in algemene zin inhoudt, doemt de vraag op hoe deze term tot een werkbare definitie om te vormen. Zoals bij imperialisme al aan bod kwam hebben vele mensen gepoogd tot een werkbare definitie van de term sociaal darwinisme te komen. En net als bij de term imperialisme is het een voortdurende discussie, of zoals Greta Jones (historicus) zegt: ‘One prominent contemporary philosopher has remarked that much of philosophical discussion is a fight over a word or a phrase – ‘the stake in a decisive but undecided battle’. W. J. M. Mackenzie in a recent book has identified social Darwinism as such a term’.⁴³ Ook Cor Hermans (historicus) geeft aan dat er nog altijd geen geaccepteerde definitie bestaat van ‘sociaal darwinisme’.⁴⁴ Desondanks komt hij wel met een definitie: ‘Het voorgaande samenvattend kan de kern van het sociaal-darwinisme worden omschreven: als de toepassing, door darwinisten en Darwin zelf, van de theorie van natuurlijke selectie op de moderne menselijke beschaving, in het bijzonder door die theorie te vertalen in een eugenetisch programma van samenhangende sociale en politieke actiepunten, gericht op een relatief snelle verbetering van de kwaliteit van het blanke ras’.⁴⁵

Door enkele punten toe te lichten wordt duidelijk dat deze definiëring in hoge mate inpasbaar is in dit onderzoek. Het gaat hier dan wel niet om toepassing gepleegd door Darwin of darwinisten zelf (dat uitzoeken zou te ver reiken voor dit onderzoek), maar het draait wel om Darwin’s theorie van natuurlijke selectie toegepast op de moderne menselijke beschaving. Deze theorie wordt vertaald naar biologische kenmerken, die zorgen voor een bepaalde sociale en politieke aanpak, waarbij de verbetering en instandhouding van het blanke ras voorop staat. Op deze manier is het dus mogelijk door middel van deze definitie te kijken of Britse kranten in hun verslaggeving en legitimering van Britse daden, oftewel sociale en politieke aanpak, ook gebruik maken van biologische verschillen tussen het Britse volk en de Boeren, om daarmee de dreiging voor het ‘blanke’ ras, in dit geval de Britten, te verminderen of weg te nemen.

⁴³ Greta Jones, *Social Darwinism and English Thought. The Interaction between Biological and Social Theory* (Sussex 1980) vii.

⁴⁴ Cor Hermans, *De dwaaltocht van het sociaal-darwinisme. Vroege sociale interpretaties van Charles Darwins theorie van natuurlijke selectie, 1859-1918* (Amsterdam 2003) 22.

⁴⁵ Hermans, *De dwaaltocht van het sociaal-darwinisme*, 236.

Hoofdstuk 2 - Het conflict vóór 5 juni 1900

Imperialisme

Een nationaal beleid waarbij een land controle verkrijgt over een ander land op gebied van politiek en economie. Deze controle kon verkregen worden door middel van annexatie en verovering, waarbij het hieruit voortkomende rijk ('empire') symbool staat voor het nationale prestige en trots van het moederland.

Met het uitbreken van de Zuid-Afrikaanse Oorlog op 11 oktober 1899 begint een periode van een paar jaar waarin de Britse kranten wekelijks vol zullen staan met berichten over de oorlog. Deze berichten lopen uiteen van directe oorlogsverslagen door oorlogscorrespondenten ter plekke en telegrammen van generaals, tot debatten in het *The House of Lords* en ingezonden redactionele brieven. Het is hierbij eveneens van belang verschillende kranten te gebruiken, met de reden dat deze van elkaar verschillende doelgroepen aanspraken.⁴⁶ Hierbij is het natuurlijk onmogelijk alle bronnen te behandelen. De artikelen die aan bod zullen komen kunnen gezien worden als een representatie van alle bronnen.

In de artikelen van vóór 5 juni 1900 zijn grofweg twee tendensen te onderscheiden. De eerste tendens is de ambivalente positie van de Britten binnen deze artikelen. De tweede tendens is dat zeer sterk wordt neergekeken op verraderlijke daden van de kant van de Boeren die in zouden druisen tegen afspraken van de Eerste Haagse Vredesconferentie (1899), zoals bijvoorbeeld het gebruik van dumdkogels en het misbruiken van de witte vlag.⁴⁷ In een artikel van 4 december 1899 uit *The Daily Mail* wordt door een militair expert besproken wat verdere algemene regels van beschaafde oorlogvoering inhouden: 1) represailles zijn toegestaan in een oorlogssituatie, als reactie op onrechtvaardig gedrag van de vijand, maar dienen te worden gezien als een laatste redmiddel, 2) Er wordt onderscheid gemaakt tussen

⁴⁶ Élie Halévy, *Imperialism and the Rise of Labour, 1895-1905* (Parijs 1926) 95.

⁴⁷ Gemeente Den Haag, (teksten: Frans Hoyneck van Papendrecht, Maarten de Kroon en Dr. Arthur C. Eyffinger) *Den Haag, stad van Vrede en Recht - 100 jaar wereldvredesconferentie. 1899-1999* (Den Haag 1999) 8.

privébezit en openbare gebouwen, waarbij het is toegestaan privébezit te verwoesten mocht dit bijdragen tot het breken van de tegenstand van de vijand, 3) Spionage en plunderen worden bestraft met de dood, en 4) ‘The hoisting of a flag of truce in order to trap an enemy into exposing himself to the fire of a volley does not come within Lord Thring’s comprehension’.

De ambivalente positie die in verschillende artikelen naar voren komt lijkt in hoge mate weer te geven dat het in deze periode qua legitimering voor de Britten nog niet noodzakelijk was de Boeren af te schilderen als een minderwaardig volk. In een artikel uit *The Manchester Guardian* van 2 oktober 1899, kort voor het uitbreken van de oorlog, komt naar voren dat ‘[...] the Boer is not by nature a warlike animal; he wants to be left alone and to lead a leisurely and somewhat lazy life upon his farm’.⁴⁸ Als de Boer zijn onafhankelijkheid echter bedreigd ziet dan zal hij zonder angst en met kennis strijden tot het bittere eind.⁴⁹ Hier komt duidelijk uit naar voren dat de Britten de Boeren wel degelijk beschouwen als een ander ras, maar deze raciale aanduiding niet inhoudt dat zij per definitie minderwaardige tegenstanders zouden zijn die op basis hiervan onderdrukt dienen te worden: de kracht en de weerbarstigheid van de Boeren worden gezien als bewonderenswaardige eigenschappen.

Dit is zeker niet het enige voorbeeld van een artikel waar deze ambivalentie tentoon wordt gespreid. In een artikel uit *The Daily Mail* van zaterdag 18 november 1899 wordt verslag gedaan van de slag bij Elandslaagte. Na afloop van de strijd, die uitpakte in het voordeel van de Britten, mochten enkele gevangene Boeren helpen bij het zoeken naar gewonden. Deze Boeren worden in het artikel omschreven als mannen die hun verlies met trots dragen, waarbij letterlijk wordt gezegd: ‘These Boers might be brutal, might be treacherous; but they held their heads like gentlemen.’⁵⁰ Dit geeft aan dat hoewel de Britten zichzelf zagen als superieur, de Boeren hun respect wel verdienden.

De negatieve reacties die de verraderlijke acties van de Boeren oproepen bij de Britten gaan eveneens gepaard met een bepaalde mate van ambivalentie. In een artikel in *The Manchester Guardian* van 28 november 1899 komt naar voren dat de verschillende beschuldigingen van verraderlijk gedrag aan de kant van de Boeren tot nu toe vooral werden

⁴⁸ Anoniem, ‘The war spirit in the Transvaal’, *The Manchester Guardian*, 2 oktober 1899.

⁴⁹ Anoniem, ‘The war spirit’.

⁵⁰ G. W. Steevens, ‘The story of the war. From Capetown to Pretoria’, *The Daily Mail*, 18 november 1899.

gemaakt door individuele soldaten en oorlogscorrespondenten.⁵¹ Er kon echter nooit actie ondernomen worden zolang de leidinggevende officier van de Engelsen geen verdere juridische stappen ondernam. Lord Methuen (1845-1932), een vooraanstaand Brits veldmaarschalk was hiertoe over gegaan. Het opvallende is echter dat hij aangeeft de officieren van de Boeren niet verantwoordelijk te stellen voor deze daden.⁵² Het misbruiken van een witte vlag kan in praktijk in enkele seconden worden uitgevoerd door een willekeurige soldaat. In een leger gedeeltelijk bestaande uit ongetrainde soldaten is zo'n keuze wellicht nog sneller gemaakt. Wat Methuen aangeeft is dat ongetrainde Boerensoldaten van een ander niveau, wellicht zelfs civilisatieniveau zijn dan getrainde Boerensoldaten en hun officieren, oftewel hoewel het gedrag afkeurenswaardig is kun je niet alle boeren over één kam scheren.

Een soortgelijke positie komt voor in een artikel uit *The Manchester Guardian* van 1 december 1899. Hier komt een soldaat, L. Thompson, aan het woord. Hij stelt dat de Boeren een '[...] mean, crafty, treacherous lot [...]' zijn, die een vriend van hem nog in de rug probeerden te schieten toen hij een gewonde Boer water aanbood.⁵³ Enkele zinnen later noemt hij de Boeren, in vergelijking met andere buitenlanders, weer '[...] brave fellows [...]'.⁵⁴

De verraderlijke daden van de Boeren zijn in dit geval van groot belang. Wanneer deze daden gevonden en onderscheiden kunnen worden, kan ook gekeken worden naar de manier waarop de Britten hier op reageerden. De reacties op de bovengenoemde daden van de Boeren zijn talrijk. Zo wordt bijvoorbeeld gesteld dat hoewel de Britse officieren deze verraderlijke daden eerder zien als het werk van één persoon in plaats van als een karaktereigenschap van een heel volk, de gewone Britse soldaat dit onderscheid waarschijnlijk niet zal en kan maken, aangezien het onrecht hem of zijn omgeving direct wordt aangedaan. Dit kan leiden tot repercussies of het negeren van de witte vlag in andere situaties.⁵⁵ Hier lijkt een verschil te bestaan in het denkvermogen van de officieren en het denkvermogen van de gewone soldaten van beide partijen. Dit kan terug worden geleid tot de

⁵¹ Private Wire, 'Our London correspondence', *The Manchester Guardian*, 28 november 1899.

⁵² Wire, 'Our London correspondence'.

⁵³ Anoniem, 'Elandslaagte from the Boer position', *The Manchester Guardian*, 1 december 1899.

⁵⁴ Anoniem, 'Elandslaagte'.

⁵⁵ Anoniem, 'Elandslaagte'.

streng hiërarchie die toentertijd bestond, niet alleen in het leger, maar ook in de burgermaatschappij, en heeft dus niet per se te maken met enige vorm van raciaal onderscheid. Dit verschil lijken Britse officieren te maken voor beide legers.

Een andere reactie is te vinden in een brief aan de redacteur van *The Observer* van 11 maart 1900. De man aan het woord geeft aan dat in tijden van oorlog gruwelijke incidenten plaats kunnen vinden. De Boeren zijn hierin echter anders:

But what differentiates Boer crime from normal and unavoidable error is that it is deliberate, the outcome of a cold-blooded ferocity untempered by that quasi-instinct of personal honour [...]⁵⁶

Het gaat hierbij om zaken als het misbruiken van de witte vlag, het gebruik van dumdkogels, het inzetten van zwarte troepen als soldaten en het onder vuur nemen van vrouwen. Volgens de schrijver van de brief kunnen deze zaken in het geval van de Boeren niet goed gepraat worden door ze aan te duiden als fouten, uit de hand gelopen enthousiasme of een incident. Als reactie op deze acties dienen de Boeren aangepakt te worden.

Wat hier van belang is, is dat nergens wordt aangehaald dat de Britten hun reacties en bijbehorende daden vanuit een imperialistisch oogpunt legitimeren. Ter legitimering lijkt hier een combinatie van meer sociaal-culturele en pragmatische factoren voor in de plaats te komen. Dit wil niet zeggen dat imperialisme überhaupt geen rol meer speelt.

In een artikel van 8 december 1899 in *The Daily Mail* wordt gesproken van de mogelijkheden na de oorlog. Hier wordt ingegaan op de bijdrage die de Zuid-Afrikaanse grondstoffen zouden kunnen leveren aan het Britse rijk als geheel. Hiernaast is het volgens dit artikel van belang de opstandige Republieken in te lijven bij het Britse rijk zodat niet alleen de grondstoffen veilig gesteld kunnen worden, en de Britten ten deel zullen vallen, maar een herhaling van gebeurtenissen eveneens voorkomen kan worden.⁵⁷ De definitie van imperialisme, zoals deze in hoofdstuk 1 werd vastgesteld lijkt hierop van toepassing te zijn: Groot-Brittannië zou beide Republieken inlijven bij haar rijk en daarmee, door middel van annexatie, op gebied van politiek en economie de touwtjes in handen hebben, met het doel haar eigen positie te versterken op beide politiek en sociaal vlak.

⁵⁶ Major-General, 'Irrelevancies in controversy', *The Observer*, 11 maart 1900.

⁵⁷ Anoniem, 'After the war', *The Daily Mail*, 8 december 1899.

Op maandag 19 maart 1900 verschijnt er in *The Daily Mail* een artikel betreffende de toekomst van Oranje Vrijstaat.⁵⁸ Op het moment dat de oorlog ten einde is zal Oranje Vrijstaat uit noodzaak in eerste instantie ingelijfd moeten worden bij het Britse Rijk. Het vertrouwen tussen de twee partijen is geschaad en Oranje Vrijstaat dient dit vertrouwen eerst terug te winnen door zich aan Groot-Brittannië te onderwerpen voor er ooit weer sprake kan zijn van enige vorm van onafhankelijkheid. Deze beslissing heeft een duidelijk imperialistische ondertoon waarbij het Britse rijk haar macht niet alleen uit zou breiden, maar ook in hoge mate zou consolideren in de regionen in kwestie.

Op basis van de laatste twee bronnen zou gezegd kunnen worden dat imperialisme wel degelijk een rol speelt. De vraag is alleen in hoeverre dit een doorslaggevende factor is geweest in de legitimering van de Britse daden van vóór 5 juni 1900 in het conflict in Zuid-Afrika. Deze factor is geenszins van doorslaggevende waarde gebleken. Wanneer gekeken wordt naar de manier waarop de Britten hun daden legitimeren kunnen twee andere factoren duidelijk worden onderscheiden, namelijk een sociaal-culturele factor en een pragmatische factor, waar de imperialistische tendensen uit de bronnen in kwestie onder geschaard zouden kunnen worden. In hoofdstuk 4 zullen de factoren die wel degelijk een rol spelen in de legitimering uitgebreider aan bod komen.

⁵⁸ Anoniem, 'The Outlook: The Fate of the Free State', *The Daily Mail*, 19 maart 1900.

Hoofdstuk 3 – Het conflict ná 5 juni 1900

Sociaal darwinisme

Het voorgaande samenvattend kan de kern van het sociaal-darwinisme worden omschreven: als de toepassing, door darwinisten en Darwin zelf, van de theorie van natuurlijke selectie op de moderne menselijke beschaving, in het bijzonder door die theorie te vertalen in een eugenetisch programma van samenhangende sociale en politieke actiepunten, gericht op een relatief snelle verbetering van de kwaliteit van het blanke ras.

In hoofdstuk 2 is gekeken naar de mate waarin de Britse daden tegen de Boeren van vóór 5 juni 1900 werden gelegitimeerd vanuit het imperialistisch gedachtegoed. In dit hoofdstuk zal op dezelfde wijze worden bepaald of er sprake is van sociaal darwinistisch gedachtegoed en invloeden wanneer gekeken wordt naar de manier waarop de Britten hun daden tegen de Boeren legitimeerden ná 5 juni 1900. De bronnen die aan bod zullen komen zijn afkomstig uit dezelfde kranten die in hoofdstuk 2 werden gebruikt, waarbij eveneens hetzelfde geldt wat betreft de methode waarmee deze bronnen werden verkregen.

In de periode ná 5 juni 1900 zagen de Boeren zich genoodzaakt over te gaan op alternatieve tactieken, ook wel samen te vatten onder de term guerrillatactieken. Zoals deze term al aanduidt was hierbij steeds minder sprake van frontale aanvallen en reguliere veldslagen. Ook voor deze periode is het van belang te kijken naar de verschillende verraderlijke daden die de Boeren pleegden en de reacties daarop vanuit het Britse kamp. Een verschil ten opzichte van de periode die in hoofdstuk 2 wordt behandeld is dat door de verandering in tactiek het speelveld ook verandert. De Britten hadden verwacht de Boeren onder de duim te krijgen met de annexatie van beide Republieken. Wanneer dit echter niet het geval blijkt te zijn sleept de oorlog zich nog enkele jaren voort, waarbij niet alleen de tactieken, maar ook de doelen veranderen.⁵⁹ Het is niet langer leger tegen leger, maar de gehele Boerenbevolking wordt verantwoordelijk gehouden voor mogelijke verraderlijke

⁵⁹ Anoniem, Geen titel, *The Manchester Guardian*, 12 juni 1900.

dadens, waarbij de Britten alles op alles zullen zetten de Boeren te verslaan en te bedwingen. Dit geeft een verharding van de strijd weer.

Op 18 juni 1900 staat er bijvoorbeeld een artikel in *The Manchester Guardian* waarin verslag wordt gedaan van een verraderlijke daad van Boerenzijde waarbij één Britse soldaat om het leven kwam en een ander gewond raakte. De soldaten in kwestie waren op verkenning toen ze bij een boerderij door twee Boerenvrouwen werden uitgenodigd voor koffie, waarbij hen werd verzekerd dat er geen Boeren aanwezig waren. Bij vertrek bleek dit echter een leugen: vanuit een slaapkamerraam werden beide soldaten neergeschoten door een Boer.⁶⁰

In praktijk betekent deze verandering in strijdtoneel en tactieken dat de Britten eveneens andere methodes in gaan zetten. Zij gaan over op het platbranden van huizen van Boeren en het gevangen nemen van Boerenvrouwen en -kinderen. De vrouwen en kinderen in kwestie worden vervolgens overgeplaatst naar concentratiekampen, waar zij volgens de Engelsen voorzien worden van eerste levensbehoeftes.

Op welke manier worden deze Britse daden echter gelegitimeerd in Britse kranten? Hier is duidelijk sprake van een tweeledig antwoord. Enerzijds lijkt er een sterke hulpeloosheid te bestaan onder de Engelsen. Het platbranden van huizen en het transporteren van vrouwen en kinderen is niet ideaal, maar wat moet er anders gebeuren? De Britten lijken een soort pragmatiek te combineren met een slachtofferrol, waarbij zij gedwongen worden tot het nemen van maatregelen. Anderzijds lijken deze daden gelegitimeerd te worden vanuit een meer sociaal-culturele noodzaak. De Boeren zijn een ander volk en hebben ondertussen zoveel immorele daden begaan dat elk kwaad dat hen wordt aangedaan van Engelse zijde eigenlijk niet gezien kan worden als kwaad, maar meer als een kwestie van ‘verdiende loon’. Gebaseerd op de pijn en nederlaag van de vorige oorlog en de huidige verraderlijke daden die de Boeren ten toon hebben gespreid lijkt het alsof de Britten tot de conclusie komen dat de Boeren een ander systeem van normen en waarden bezitten.

Een artikel in *The Observer* van 9 december 1900 geeft de eerste legitimering duidelijk weer. Dit artikel werd geschreven als reactie op een debat dat 8 december 1900, plaatsvond in *the House of Lords* en een artikel uit *The Manchester Guardian* dat daar over werd gepubliceerd. In dit debat werden door de oppositie vragen gesteld betreffende de huidige situatie in Zuid-Afrika en de maatregelen die daar door Engelsen werden genomen.⁶¹ Was het platbranden van al die boerderijen wel zo’n goed idee geweest, niet met het oog op

⁶⁰ Anoniem, ‘Orange River Colony’, *The Manchester Guardian*, 18 juni 1900.

⁶¹ Anoniem, ‘The debate on the address’, *The Manchester Guardian*, 8 december 1900.

de mensen die daar ooit woonden, maar met het oog op de toekomst van Zuid-Afrika en haar economische en politieke stabiliteit? Lord Chamberlain geeft aan dat de bezwaren die de oppositie opwerpt niet direct van toepassing zijn op deze situatie. Allereerst wordt het aantal platgebrande huizen en boerderijen zeer waarschijnlijk ongelooflijk overschat. Ten tweede hoeft dit in geen geval een daadwerkelijke impact te hebben op de politieke en economische situatie van Zuid-Afrika na de oorlog, aangezien de huizen an sich niet veel waarde bezaten. Ten derde, en dat is het belangrijkste punt, moet in gedachten gehouden worden dat het platbranden van huizen een reactie is op verraderlijk gedrag van Boerenzijde. Hoe onmenselijk het ook mag zijn, het eigen volk gaat voor, en als dat betekent de vijand van huis en haard te verdrijven dan is dat niet anders.⁶² Wanneer de oppositie een betere maatregel denkt te weten zou Lord Chamberlain deze graag horen. Tot die tijd hebben Britse officieren de autoriteit bestaande bedreigingen aan te pakken, zoals in het citaat hieronder wordt aangegeven:

General officers are authorised to burn down farms as punishment in cases in which they had been used as fortified place, in which arms had been concealed in them, and in which the white flag had been improperly used, and where they had been the centre of gross treachery and breaches of the laws of war.⁶³

Zoals in het citaat naar voren komt was het platbranden van huizen een officiële maatregel als reactie op verraderlijke daden van de Boeren richting de Britten waarbij de wetten van oorlogsvoering, zoals die eerder aan bod zijn gekomen, werden overtreden.

In het artikel van 9 december 1900 wordt kort ingegaan op de inhoud van het debat. Het enige wat de Britten aangerekend kan worden is dat ze te tolerant zijn geweest, te barmhartig, richting de Boeren.⁶⁴ De getroffen maatregelen zijn niet ideaal, en hopelijk zal het zeer binnenkort niet langer nodig zijn huizen plat te branden, maar zolang verraderlijke daden van Boerenzijde zich aan blijven dienen kan er van Britse officieren niet anders verwacht worden dan dat zij uit bescherming van hun eigen troepen steeds harder op zullen treden tegen de Boeren.⁶⁵ Alle maatregelen die de Britten namen ten aanzien van de Boeren en hun

⁶² Anoniem, 'The debate'.

⁶³ Anoniem, 'The debate'.

⁶⁴ Anoniem, 'The settlement of South Africa', *The Observer*, 9 december 1900.

⁶⁵ Anoniem, 'The settlement'.

vrouwen waren enkel bedoeld om hun eigen veiligheid en die van zwakken in de strijd, zoals vrouwen en kinderen, te garanderen, oftewel hoe gruwelijk de Britse daden ook mogen zijn, onthouden moet worden dat deze daden een praktische reactie waren op het door de Boeren veroorzaakte leed.⁶⁶

Dit sluit in principe naadloos aan bij de tweede legitimering die in de bronnen gevonden kan worden. De Boeren zijn verantwoordelijk voor al het kwaad dat in deze strijd heeft plaatsgevonden. De Britten zagen zichzelf als tegemoetkomend. Zij hadden zich vanaf het begin redelijk opgesteld en stonden immer open voor vredesonderhandelingen. Naar mate de strijd vordert komt er steeds meer kritiek op de Britse houding vanuit het eigen kamp. De Britten zouden niet hard genoeg optreden tegen de Boeren. Velen vreesden een herhaling van 1881, waarbij de Britten het onderspit hadden moeten delven.

In een artikel uit *The Daily Mail* van vrijdag 29 maart 1901 blijkt hoe diep de pijn van het eerdere conflict zit. Het betreft hier een brief, geschreven aan de redacteur van *The Daily Mail*, waarin de schrijver van de brief aangeeft dat hij immer de conservatieve partij heeft gesteund, maar dit niet langer zal doen als deze haar houding jegens de Boeren niet verandert:

For twenty years I have voted Conservative and worked for that party; but never again, if that party is to cringe to its country's beaten enemies, offering them the terms of a second Majuba "peace" – forgetting the misery and losses of a loyal population in Cape Colony and Natal; forgetting all the blood and treasure shed and lost by our sons and brothers, both English and colonial; forgetting all history, the history of years of contumely [sic] and extortion, the history of the treacherous siege of Potchefstroom, of the murders of Captain Elliot, of Edgar, and many others, the firing on and from under the white flag, the cruel expulsion of British subjects at the beginning of the war; forgetting their pledges to demand unconditional surrender as the only terms of peace; and actually offering a million pounds to reinstate its country's enemies in their original squalid homes, and to encourage the use of a debased Dutch dialect on an equal footing with world-wide English, the most simple, vigorous, and spreading of all spoken tongues.⁶⁷

De Boeren hadden hun voordeel gedaan tijdens het conflict van 1880-1881, hun drang om vrij en onafhankelijk te zijn hadden ze in Britse ogen om weten te zetten in realiteit door middel

⁶⁶ Anoniem, 'The outlook', *The Manchester Guardian*, 23 november 1900.

⁶⁷ Lord-Lieutenant J.P. Lloyd, 'Never Again!', *The Daily Mail*, 29 maart 1901.

van verraderlijke onderhandelingen.⁶⁸ Deze onafhankelijkheid zag het Britse rijk echter als ongelooflijk gevaarlijk.⁶⁹ De Boeren gingen zichzelf gelijkstellen aan de Britten. Nu was de tijd gekomen om de Boeren duidelijk te maken dat zij daar niet thuishoorden. Zij waren anders, ze maakten gebruik van tactieken die de Britten, als echte gentlemen, zich in hun wildste dromen nog niet voor hadden kunnen stellen. De Boeren hadden wederom laten zien dat ze anders waren, op een ander beschavingsniveau leefden en functioneerden, er andere normen en waarden op na hielden. Al deze zaken, en de daden die hier als reactie op volgden, worden niet vanuit een sociaal darwinistisch perspectief gelegitimeerd.

Dit komt onder andere naar voren in een artikel uit *The Daily Mail* van 16 november 1901. In dit artikel reageert de Engelse dichter A. C. Swinburne (1837-1909) op een reactie op een eerder door hem gepubliceerd gedicht betreffende de oorlog in Zuid-Afrika. De heer Swinburne laat in de reactie van 16 november duidelijk weten hoe hij denkt over de Boeren en de oorlog: de Boeren zijn de tirannen van deze tijd, de slavendrijvers die wegvluchtten van het land waar de Britten slavernij hadden afgeschaft om voor zichzelf een oligarchie op te zetten zonder vrijheid, vooruitgang en beschaving.⁷⁰

Hoewel de verraderlijke en ongeciviliseerde aard van de Boer, die ook uit het voorbeeld van Swinburne naar voren komt, gezien werd als inherent aan het ras, kwam deze verraderlijkheid en drang naar onafhankelijk ten koste van elke morele waarde niet voort uit biologisch bepaalde factoren, maar uit een verleden en invloeden die generatie op generatie werd doorgegeven, waarbij de Britten ondertussen hun lesje hadden geleerd: je moet de Boer niks gunnen, want je geeft hem een vinger en hij neemt meteen de hele hand.⁷¹

⁶⁸ Anoniem, 'The Outlook', *The Daily Mail*, 6 februari 1902.

⁶⁹ Anoniem, 'The Outlook'.

⁷⁰ A. C. Swinburne, 'Mr. Swinburne's Defence', *The Daily Mail*, 16 november 1901.

⁷¹ Anoniem, 'The Outlook', *The Daily Mail*, 6 februari 1902.

Hoofdstuk 4 – Sociaal-cultureel en cultureel kapitaal

The point of discussing the theorists here is not to persuade readers to accept their ideas and simply apply them to the past, but to encourage them to test the theories and in so doing to investigate new historical topics or to reconceptualize old ones.⁷²

Het imperialisme en het sociaal darwinisme kunnen gezien worden als twee sleutelbegrippen van de negentiende en de twintigste eeuw.⁷³ De verwachting was deze twee begrippen op duidelijke wijze terug te vinden in het Britse gedachtegoed door te kijken naar de manier waarop de Britse daden tegen de Boeren in de Zuid-Afrikaanse Oorlog werden gelegitimeerd. Zoals uit hoofdstuk 2 en 3 duidelijk naar voren is gekomen blijkt dit niet het geval te zijn. Dit neemt niet weg dat er sprake was van een bepaalde manier van legitimeren onder invloed van ander gedachtegoed. In dit hoofdstuk zal aan bod komen wat dan wel uit de bronnen opgemaakt kan worden betreffende de legitimering van de Britse daden.

Nu is gebleken dat de biologische elementen, noodzakelijk om sociaal darwinisme te definiëren en te koppelen, ontbreken in de legitimering van de Britten, kan gekeken worden naar bepaalde elementen die wel aan bod kwamen. Zoals in hoofdstuk 2 en 3 al kort werd aangestipt lijkt het logischer aan te nemen dat de legitimering die de Britten aanvoerden beïnvloed werd door sociaal-culturele aspecten, zoals klassenverschillen, verschil tussen stad en platteland, verschil in normen, waarden, gewoontes en gebruiken, allen samengevat onder de noemer beschaving. Het onderscheid tussen biologische verschillen en sociale verschillen was een bestaande opvatting. Zoals de historicus Elazar Barkan aangeeft in zijn boek *The Retreat Of Scientific Racism. Changing concepts of race in Britain and the United States between the world wars* (1992) werd ras aan het einde van de negentiende eeuw gezien als een biologische categorie of een natuurlijk fenomeen waarbij sociaal-culturele zaken geen rol speelden.⁷⁴

Het eerste artikel dat in hoofdstuk 2 werd behandeld, ‘The War Spirit In The Transvaal’ uit *The Manchester Guardian* van 2 oktober 1899, liet zien dat de Britten een ambivalente positie innamen tegenover de Boeren: enerzijds werden de Boeren gezien als een ander ras, anderzijds werd dit kort voor de oorlog nog niet afgeschilderd als iets slechts. Dit

⁷² Peter Burke, *What is Cultural History?* (Cambridge 2008) 53.

⁷³ Barkan, *The Retreat Of Scientific Racism*, 2.

⁷⁴ *Ibidem*, 2.

raciale onderscheid in het artikel werd echter niet duidelijk aan de hand van biologische factoren. Het zijn veelal de referenties en verwijzingen naar het karakter en de tradities van de Boeren die het onderscheid tussen Boer en Brit rechtvaardigen. Zo wordt Pretoria omschreven als een rustig stadje, waar alles heel nieuw oogt, iets wat voortkwam uit het feit dat de Boeren, wegtrekkend van Britse grondgebieden, zich pas enkele decennia geleden hier hadden gevestigd.⁷⁵ Dit wegtrekken zou een hevige drang naar onafhankelijkheid in de Boer hebben gemanifesteerd, die van generatie op generatie wordt doorgegeven.⁷⁶ Voor elke Boer waren er tien Britten, maar dit deed er niet toe: onafhankelijkheid was onderdeel van de Boer en dit gevoel van bestaansrecht door traditie was het waard om voor te sterven, zelfs als dat op latere punten in het conflict schending van verschillende oorlogsregels inhield.⁷⁷ Het verschil tussen Boer en Brit werd dus in hoge mate verbonden aan sociaal-culturele eigenschappen die de Boeren onder invloed van hun ruige bestaan en de tradities die daaraan verbonden werden hadden verkregen.

Zoals de heer Swinburne in het artikel ‘Swinburne’s Reaction’ aanvoert steken de Boeren op sociaal-cultureel vlak totaal anders in elkaar.⁷⁸ Zij hebben niks meegekregen van de verlichtingsidealen die in Engeland worden aangehangen en gedragen zich dan ook als de grootste slavendrijvers van hun tijd. Deze achtergesteldheid kon enkel voort zijn gekomen uit de manier waarop de Boeren hun bestaan hadden ingericht.⁷⁹ Deze achtergesteldheid had ook geresulteerd in de vele verschillende verraderlijke daden die de Boeren gedurende de oorlog hadden uitgevoerd. In het begin van de strijd werd dit verschil in sociaal-culturele factoren nog niet beschouwd als iets negatiefs. De Boeren mochten dan robuust en ruig zijn, hun levensstijl en volharding wekten bewondering. Naarmate de strijd zich voortsleepte sloeg deze bewondering om in een gevoel van verraad en achtergesteldheid, zoals bij de heer Swinburne: de Boeren waren achtergesteld door hun manier van leven, maar dit had hen ook listig en verraderlijk gemaakt. De Boeren hadden geleerd alle manieren te benutten om een verder bestaan te kunnen garanderen, zoals dit in de wildernis soms ook noodzakelijk was, wat een stelsel van normen en waarden in de hand had gewerkt totaal verschillend van dat van

⁷⁵ Anoniem, ‘The war spirit’.

⁷⁶ Anoniem, ‘The war spirit’.

⁷⁷ Anoniem, ‘The war spirit’.

⁷⁸ Swinburne, ‘Mr. Swinburne’s Defence’.

⁷⁹ Elizabeth van Heyningen, *The Concentration Camps of the Anglo-Boer War. A Social History* (Sunnyside 2013) 1.

de Britten. Dit lijkt eveneens te worden bevestigd in de literatuur. Zo geeft Elizabeth van Heyningen in haar boek *The Concentration Camps of the Anglo-Boer War. A Social History* (2013) bijvoorbeeld aan dat de oorlog voor de Boeren allesverwoestend moet zijn geweest: ze raakten niet alleen hun bezittingen en families kwijt, maar kwamen eveneens in aanraking met een totaal andere cultuur die op een heel andere manier naar de wereld keek.⁸⁰

Een sociaal-cultureel fenomeen dat eveneens duidelijk naar voren komt in de bronnen is het verschil in klassen dat door de Engelsen wordt gemaakt. Dit klassenverschil was een inherent onderdeel van de negentiende en begin twintigste-eeuwse Westerse en koloniale samenlevingen. Het hiërarchisch systeem dat bestond binnen de Britse samenleving werd eveneens toegepast op de Boerensamenleving. Zoals in het artikel van 28 november 1899 uit *The Manchester Guardian*, dat in hoofdstuk 2 aan bod komt, naar voren komt wordt door de Britten onderscheid gemaakt tussen ongetrainde Boerensoldaten, Boerensoldaten met een lage rang en Boerenofficieren.⁸¹ Dit opgelegde klassenverschil wordt in eerste instantie gebruikt als uitleg voor de verraderlijke daden van Boerenzijde.

In het Engels bestaat de uitdrukking ‘so far, so good’. Nu duidelijk is wat de bronnen die in hoofdstuk 2 en 3 al eerder aan bod kwamen bevatten, namelijk een sociaal-culturele legitimering in plaats van een imperialistische dan wel sociaal darwinistische legitimering, is het wellicht interessant deze informatie te concretiseren en te kaderen. Geschiedenis is een ongelooflijk breed vak, waar vele professies samen komen die wellicht niet direct voortkomen uit de geschiedtheorie zelf. Sociaal-culturele zaken als normen, waarden, klassenverschillen, gewoontes en gebruiken, voortkomend uit de antropologie en de sociale wetenschappen, zijn hier een voorbeeld van. Het benaderen van bronnen vanuit een andere hoek kan nieuwe inzichten bieden. Om de gevonden sociaal-culturele aspecten wellicht enigszins in te kaderen en diepgang te verschaffen, en om inzicht te krijgen in het grotere geheel, zal aan de hand van de Franse socioloog en antropoloog Pierre Bourdieu (1930-2002) en diens theorie betreffende cultureel kapitaal, een blik worden geworpen op de vondsten.

In zijn onderzoek deelt Bourdieu het Westen op in verschillende autonome en hiërarchisch georganiseerde werkvelden of instituties. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan recht, kunst, wetenschap of media. Binnen deze velden zijn mensen volgens Bourdieu verwickeld in een constante strijd om de beste machtspositie of de hoogste status te verkrijgen. Voor het bereiken van deze gewilde positie bestaan er eigenlijk twee factoren:

⁸⁰ Van Heyningen, *The Concentration Camps of the Anglo-Boer War*, xiv.

⁸¹ Wire, ‘Our London correspondence’.

financieel kapitaal en cultureel kapitaal.⁸² Deze twee zaken werken elkaar weer in de hand. Cultureel kapitaal kan gezien worden als het vermogen van de individu om een bepaalde culturele standaard na te streven.⁸³ Deze culturele standaard verschilt per persoon en per klasse en is afhankelijk van opvoeding, de mate waarmee het individu met cultuur in aanraking is gekomen, mogelijke opleidingen, etcetera. Al deze zaken onderscheidt het individu van andere individuen, waarbij vanuit elk individu en elke sociale klasse een oordeel bestaat betreffende de culturele standaard die men dient aan te houden. Deze standaard kan makkelijker worden bereikt wanneer het individu of de sociale klasse beschikt over financieel kapitaal.⁸⁴ Op deze manier geeft Bourdieu invulling aan de Westerse maatschappij.

Dit concept van cultureel en financieel kapitaal kan echter ook toegepast worden op de manier waarop de Britten hun daden tegen de Boeren legitimeren. Hoewel Bourdieu voornamelijk keek naar cultureel kapitaal binnen één klassensamenleving, is het eveneens mogelijk deze theorie te gebruiken bij twee volkeren van twee verschillende naties. Simpel gesteld hebben de Britten een bepaalde culturele standaard die hen is meegegeven vanaf de geboorte. Voor iedere Brit ligt deze standaard anders, aangezien het verschil in financieel kapitaal maakt dat bijvoorbeeld niet iedere Brit dezelfde opleiding kan genieten. In de periode rond 1900 zullen er vele armere inwoners van het Verenigd Koninkrijk zijn geweest die überhaupt geen opleiding genoten. Ondanks dit verschil in financieel kapitaal binnen de Britse samenleving zijn er wel verschillende zaken die aansluiten bij cultureel kapitaal die gezien kunnen worden als universele waarden binnen de Britse samenleving. Het gaat hierbij om zaken die geschaard kunnen worden onder verlichtingsidealen: vrijheid, gelijkheid, broederschap. Heel concreet uitte dit zich bijvoorbeeld in stemrechten voor zwarte mensen. Een ander aspect dat gezien kan worden als cultureel kapitaal van de Britten is de manier waarop zij oorlog voerden. Los van alle regels die officieel opgesteld werden, bestond er binnen het Britse leger een overtuiging dat een oorlog altijd rechtvaardig gevochten moest worden, hoe onrechtvaardig het conflict in eerste instantie wellicht ook was. Dit hield in dat de vijand op een waardige manier verslagen diende te worden. Verlies moest eveneens gedragen worden met trots, want dan was de vijand nu eenmaal sterker en dat dwong respect af. Op het moment dat de Boeren van de officiële oorlogsregels beginnen af te wijken

⁸² John Monaghan en Peter Just, *Social And Cultural Anthropology. A Very Short Introduction* (New York 2000) 70.

⁸³ Monaghan en Just, *Social And Cultural Anthropology*, 71.

⁸⁴ *Ibidem*, 71.

reageren de Britten hier op met grote verontwaardiging. Vanuit hun cultureel kapitaal, de zaken die zij als waardig en normaal beschouwden, waren de daden van de Boeren onacceptabel. Vanuit hun optiek waren de normen en waarden van de Boeren achtergesteld, een visie die gevoed werd door tradities binnen de Britse samenleving. Wanneer Bourdieu gebruikt wordt om de legitimering van de Britten te duiden blijkt al snel dat het inderdaad sociaal-culturele zaken waren die maakten dat de Britten de Boeren zagen als een minderwaardig volk en een minderwaardige vijand waartegen hard opgetreden diende te worden.

Conclusie

Dit onderzoek was een reis rond de aarde: van Zuid-Afrika naar Engeland, naar Frankrijk en weer terug, waar uit naar voren is gekomen dat onderzoek nog lang niet heeft afgedaan. Gedurende deze reis bleef het de missie antwoord te vinden op deze vraag: In hoeverre speelt sociaal darwinistisch gedachtegoed een rol in de legitimering van het Britse handelen in Zuid-Afrika tijdens de Zuid-Afrikaanse Oorlog (1899-1902)?

Imperialisme en sociaal darwinisme zijn, zoals eerder genoemd, twee sleutelbegrippen van de negentiende en de twintigste eeuw. Het lag dan ook in de lijn der verwachting deze twee begrippen in overvloed aan te treffen in de bronnen, ondanks dat er over voornamelijk sociaal darwinisme weinig geschreven was in relatie tot dit conflict. Door te kijken naar krantenartikelen uit Britse kranten waarin wordt gesproken van de ‘verraderlijke’ daden die de Boeren in de ogen van de Britten pleegden, konden de reacties van de Engelsen en de legitimering van hun daden in kaart worden gebracht. Aan de hand van de definities van de termen ‘imperialisme’ en ‘sociaal darwinisme’ die in hoofdstuk 1 aan bod kwamen is gebleken dat deze zaken en het gedachtegoed dat er mee gepaard gaat in geringe mate van invloed zijn op het Britse handelen tijdens de Zuid-Afrikaanse Oorlog van 1899-1902. De daadwerkelijke vondsten waren van een geheel andere aard.

Wanneer gekeken wordt naar de manier waarop het Britse handelen ten tijde van de Zuid-Afrikaanse Oorlog wordt gelegitimeerd in Britse kranten lijkt hier meer sociaal-cultureel gedachtegoed van invloed te zijn geweest. Het onderscheid dat werd gemaakt tussen de periode vóór 5 juni 1900 en ná 5 juni 1900 is met deze uitkomst eveneens van belang gebleken. Met de intensivering van het conflict werden de sociaal-culturele verschillen tussen beide partijen in de ogen van de Engelsen almaar groter en in hogere mate benadrukt.

Om dit sociaal-cultureel gedachtegoed een kader te bieden en te onderbouwen is het interessant gebleken de theorie betreffende cultureel kapitaal van Pierre Bourdieu toe te passen op deze casus. Deze theorie biedt de gevonden sociaal-culturele verschillen die in de bronnen gebruikt worden als legitimering van het Britse handelen enige verdieping. Bourdieu geeft aan dat cultureel kapitaal verschilt van persoon tot persoon. Iedereen heeft een eigen standaard en aan de hand van die standaard beoordeelt men de wereld. Dit geldt eveneens voor de manier waarop de Britten naar de Boeren kijken. Aan de hand van de hen aangeleerde normen, waarden, regels en gebruiken zien de Britten de Boeren als minderwaardig, een

vijand die door haar eigen cultureel kapitaal de dingen anders ziet en het daarmee niet verdient op gelijkwaardig niveau te staan met de Britten.

Voor af te sluiten is het van groot belang een algemene voetnoot te plaatsen bij dit onderzoek. Zoals in het citaat van R. G. Collingwood (zie inleiding) al aan bod kwam is dit onderzoek slechts een klein onderdeel van een groter geheel. Hierbij moet altijd in gedachten worden gehouden dat de uitkomst van dit onderzoek voortkomt uit een specifiek soort bronnen, in dit geval Britse kranten van verschillende sociale achtergronden. Een manier om een nieuwe bijdrage te leveren aan het grotere geheel is door in een vervolgonderzoek wellicht naar een ander soort bronnen te kijken. Hierbij zou gebruik gemaakt kunnen worden van staatspapieren, zoals notulen van vergaderingen in *the House of Lords*. Op deze manier zou wellicht op het niveau van sociale klassen binnen de Britse samenleving een nog duidelijker beeld kunnen ontstaan van de mate waarin de Britse samenleving als een geheel achter de beslissingen van de overheid stond, of dat het enkel de hoogwaardigheidsbekleders waren die de maatregelen richting de Boeren rechtvaardig vonden.

Bibliografie

Secundair bronmateriaal

Barkan, Elazar, *The Retreat Of Scientific Racism. Changing concepts of race in Britain and the United States between the world wars* (Cambridge 1992).

Bossenbroek, Martin, *De Boerenoorlog* (Amsterdam 2012).

Burke, Peter, *What is Cultural History?* (Cambridge 2008).

Cuthbertson, Greg, Albert Grundlingh en Mary-Lynn Suttie (red.), *Writing a Wider War. Rethinking Gender, Race, and Identity in the South African War, 1899-1902* (Athens (Verenigde Staten) 2002).

Halévy, Élie, *Imperialism and the Rise of Labour, 1895-1905* (1951).

Hermans, Cor, *De dwaaltocht van het sociaal-darwinisme. Vroege sociale interpretaties van Charles Darwins theorie van natuurlijke selectie, 1859-1918* (Amsterdam 2003).

Heyningen, E. van, *The Concentration Camps of the Anglo-Boer War. A Social History* (Sunnyside 2013).

Heywood, Andrew, *Political Ideologies. An Introduction* (Londen 1992, editie/versie 5/2014).

Howe, Stephen, *Empire: A Very Short Introduction* (New York 2002).

Gemeente Den Haag, (teksten: Frans Hoynck van Papendrecht, Maarten de Kroon en Dr. Arthur C. Eyffinger) Den Haag, stad van Vrede en Recht - 100 jaar wereldvredeconferentie. 1899-1999 (Den Haag 1999).

Jones, Greta, *Social Darwinism and English Thought. The Interaction between Biological and Social Theory* (Sussex 1980).

Kuitenbrouwer, Vincent, *War of Words. Dutch Pro-Boer Propaganda and the South African War (1899-1902)* (Amsterdam 2012).

MacKenzie, John M., *Propaganda and Empire. The Manipulation of British Public Opinion, 1880-1960* (Manchester 1984).

Monaghan, John en Peter Just, *Social And Cultural Anthropology. A Very Short Introduction* (New York 2000).

Nasson, Bill, *The War for South Africa. The Anglo-Boer War 1899-1902* (Kaapstad 2010).

Pakenhan, Thomas, *The Scramble for Africa 1876-1912* (Londen 1992).

Porter, Bernard, *The Lion's Share. A Short History of British Imperialism, 1850-1970* (New York 1975).

Porter, Bernard, *The Absent-Minded Imperialists. Empire, Society, and Culture in Britain* (New York 2004).

Smith, Iain R., *The Origins of the South African War, 1899-1902* (Londen 1996).

Tosh, John, *The Pursuit of History. Aims, methods and new directions in the study of modern history* (Harlow 1984⁵).

Warwick, Peter, *Black People and the South African War, 1899-1902* (Cambridge 1983).

Wesseling, H. L., *Verdeel en Heers. De Deling van Afrika, 1880-1914* (Amsterdam 1991).

Wilson, Keith, *The International Impact of the Boer War* (Chesham 2001).

Primair bronmateriaal, per krant, chronologisch

The Daily Mail

G. W. Steevens, 'The story of the war. From Capetown to Pretoria', *The Daily Mail*, 18 november 1899.

Anoniem, 'After the war', *The Daily Mail*, 8 december 1899.

Anoniem, 'The Outlook: The Fate of the Free State', *The Daily Mail*, 19 maart 1900.

Lord-Lieutenant J.P. Lloyd, 'Never Again!', *The Daily Mail*, 29 maart 1901.

A. C. Swinburne, 'Mr. Swinburne's Defence', *The Daily Mail*, 16 november 1901.

Anoniem, 'The Outlook', *The Daily Mail*, 6 februari 1902.

The Manchester Guardian

Anoniem, 'The war spirit in the Transvaal', *The Manchester Guardian*, 2 oktober 1899.

Private Wire, 'Our London correspondence', *The Manchester Guardian*, 28 november 1899.

Anoniem, 'Elandslaagte from the Boer position', *The Manchester Guardian*, 1 december 1899.

Anoniem, Geen titel, *The Manchester Guardian*, 12 juni 1900.

Anoniem, 'Orange River Colony', *The Manchester Guardian*, 18 juni 1900.

Anoniem, 'The outlook', *The Manchester Guardian*, 23 november 1900.

Anoniem, 'The debate on the address', *The Manchester Guardian*, 8 december 1900.

The Observer

Major-General, 'Irrelevancies in controversy', *The Observer*, 11 maart 1900.

Anoniem, 'The settlement of South Africa', *The Observer*, 9 december 1900.

Overig

Encyclopedia Britannica, 'Transvaal' (versie 20 maart 2008), <https://www.britannica.com/place/Transvaal> (10 januari 2017).

Encyclopedia Britannica, 'Social Darwinism' (versie 11 december 2014), <https://www.britannica.com/topic/social-Darwinism> (22 januari 2017).

St. John's College, University of Cambridge, 'The Scramble for Africa' (versie 2014), https://www.joh.cam.ac.uk/library/library_exhibitions/schoolresources/exploration/scramble_for_africa/ (1 maart 2017).

Samenvatting

In dit onderzoek wordt gekeken naar de mate waarin sociaal darwinistisch gedachtegoed een rol heeft gespeeld in de legitimering van het Britse handelen in Zuid-Afrika tijdens de Zuid-Afrikaanse Oorlog (1899-1902). Om dit te onderzoeken wordt de periode waarin het conflict zich afspeelt, 1899-1902, verdeeld in twee fasen: 1) een fase vóór 5 juni 1900, 2) een fase ná 5 juni 1900. Het idee achter deze verdeling is de intensivering van het conflict die plaatsvindt na 5 juni 1900. Op dit punt in de strijd denken de Britten de Boeren te hebben verslagen: Transvaal en Oranje Vrijstaat zijn annexeert en de Boerentroepen zijn aanzienlijk in aantallen geslonken. Niets is echter minder waar: de Boeren weten de Britten nog bijna twee jaar bezig te houden. Deze intensivering, wat van Boerenzijde inhoudt het gebruik van guerrillatactieken, drijft de Britten tot waanzin, wat hen eveneens over doet gaan op extreem handelen. Met deze reden was het de verwachting een heftigere legitimering te vinden voor het Britse handelen in de periode ná 5 juni 1900, waarbij sociaal darwinisme, het idee dat op basis van biologische erfelijke kenmerken rassenonderscheid gemaakt kan worden, een rol zou hebben gespeeld. De periode vóór 5 juni 1900 zou dan meer gekenmerkt worden door imperialistisch gedachtegoed waarbij de veiligheid van het rijk en de rijkseconomie meer centraal zouden staan. Door te kijken naar verschillende soorten krantenartikelen uit diverse Britse kranten die verhalen over de in Britse ogen verraderlijke daden van de Boeren en de maatregelen van de Britten op deze daden, zou duidelijk moeten worden in welke mate sociaal darwinisme een rol heeft gespeeld in de legitimering van het Britse handelen tijdens dit conflict. Op basis van de gebruikte bronnen blijken de bovengenoemde hypothesen echter niet te kloppen. De Britten blijven vasthouden aan hun ambivalente positie: de Boeren zijn wel anders, en ook een ander ras, maar dit lijkt niet te worden gelegitimeerd door biologische factoren. Dit verschil wordt gelegitimeerd aan de hand van sociaal-culturele factoren zoals opvoeding, normen, waarden, traditie, etc. Om deze factoren meer diepgang te verschaffen kan dit verbonden worden aan de theorie van Pierre Bourdieu betreffende cultureel kapitaal. Met deze theorie geeft Bourdieu eigenlijk aan dat op basis van je afkomst, je opvoeding en je ervaringen je een bepaalde standaard opbouwt. Voor ieder individu is deze standaard anders, en hetzelfde kan gelden voor samenlevingen an sich. Dit is een manier om de ambivalentie in de positie van de Britten te verklaren: de Boeren zijn anders, onder invloed van hun levensstijl, niet aan de hand van biologische en genetische factoren.

Bijlage I – Zuid-Afrika in 1899⁸⁵



⁸⁵ <http://www.lahistoriaconmapas.com/atlas/landkarte-welt/Südafrika-Karte-Geschichte.htm>